

ת"פ 41420/05/16 - מדינת ישראל נגד ה ש

בית משפט השלום באשקלון

ת"פ 41420-05-16 מדינת ישראל נ' ש
תיק חיצוני: 207532/2016
בפני כבוד השופט אמיר דהאן
המאשימה (הנתבעת) מדינת ישראל
נגד
נאשם (התובע) ה ש

החלטה

בפניי תביעה לפיצוי בגין עיכוב במעצר במקום אשפוז, על-פי סעיף 80 לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

התובע-הנאשם ה ש, ת.ז., יליד 1995 מאשדוד, נעצר ביום 18.5.2016. כתב האישום נגדו הוגש ביום 19.5.2016. ביום הגשת כתב האישום, הובא בפני בית-משפט זה ונשלח בהסכמתו לבדיקה פסיכיאטרית לשם בירור כשירותו ואחריותו למעשים המיוחסים לו. חוות-הדעת הפסיכיאטרית הראשונה הוגשה ביום 23.5.2016. כאשר הנאשם לא שיתף פעולה, וסגן הפסיכיאטר המחוזי ביקש מבית-המשפט להורות על צו הסתכלות בתנאי אשפוז בבית-החולים הפסיכיאטרי באר יעקב.

בדין מיום 29.5.2016, טענה ב"כ הנאשם כי ביום 26.5.2016 נלקח הנאשם לפסיכיאטר המחוזי על-ידי השב"ס לשם אשפוזו, אך הוחזר לשב"ס ללא בדיקה וללא אשפוז, וזאת בשל דרישת ה"זקיפות" שדורשת המשטרה, ומשנעשה כך, התווספו ימים למעצרו. ואכן, טענותיה של ב"כ הנאשם נתמכו בתעודה רפואית מאת ד"ר תמרה גאוכמן, אשר כתבה כך:

הוצע לשב"ס לאשפז את הנבדק במחלקה משפטית, אך שב"ס מסרבים לאשפוז פסיכיאטרי, ללא שמירה של שב"ס, [מה] שלא מ[ת]אפשר [ב]תנאים של בית החולים.

הוצע לשב"ס שמירה במתחם בין דלתות מחוץ למחלקה, אך שב"ס לא מסכימים. בתיאום עם מנהל מחלקה משפטית, פרופ' לרנר [...] שוחרר בליווי שב"ס למעצר. לא נצפה סיכון מידי בעת הבדיקה.

בהחלטה פירט בית-המשפט שלמעצר כי מקרים דומים חזרו על עצמם במפתיע מספר פעמים במהלך אותו השבוע, וכולם נשאו אותם מאפיינים: (1) החלטת בית-המשפט המפנה עצור לבדיקה בתנאי אשפוז; (2) העצור מובא לבית החולים ואיתו דרישה של המשטרה לכך שיישארו זקיפים יחד עמו כל משך אשפוזו - דרישה הנקראת דרישת "זקיפות"; (3) בית-החולים מסרב והעצור מוחזר לשב"ס; (4) העצור מגיע לדין בלא התקדמות ובלא חוות-דעת, דבר המחייב הארכת מעצר נוספת.

בית-המשפט ציין כי בשבתו כמותב מעצרים עד לתום ההליכים מזה שנים במרחב לכיש (בתי-משפט שלום אשקלון, קריית-גת, אשדוד), נשלחו על-ידו מאות עצורים לבדיקות, רובם ככולם נבדקו בתנאי אשפוז, והמדינה הסתפקה בשמירתם במסגרת השמירה המקובלת במחלקה סגורה של בית-חולים פסיכיאטרי. בית-המשפט הבהיר כי בדיקתו של הנאשם תיעשה במסגרת האשפוז ואין צורך בשמירת סוהרים, שוטרים או זקיפים, אלא בהבאתו והחזרתו אל בית-המשפט וממנו.

ביום 1.6.2016 (יום ד') בשעות אחר-הצהריים הוגשה חוות-דעת מטעם הפסיכיאטר המחוזי. בחוות-הדעת נכתב כי

הנאשם שהה במחלקה הסגורה לשם הסתכלות למשך שלושה ימים, ולאחר שבוצעו תצפיות קליניות ובדיקות, נקבע כי הנאשם סובל ממחלת נפש ובהשפעתה ביצע את העבירה המיוחסת לו, כאשר לא יכול היה להבדיל בין טוב לרע ובין מותר לאסור. עוד נקבע לגבי כשירותו הדיונית של הנאשם כי איננו מסוגל לעמוד במבחני הכשירות הדורשים תכנון, אסטרטגיה משפטית, התמודדות עם עדי תביעה, יכולת העדה רלוונטית ובחלק ממבחנים אלה כשל הנאשם בשל מחלת נפש - סכיזופרניה. תוצאת הבדיקה אינה מנוסחת באופן ברור, אך עולה ממנה בבירור כי הנאשם לא היה כשיר לעמוד לדין. בסוף חוות-דעתו, המליץ הפסיכיאטר המחוזי לאשפז את הנאשם בהתאם לסעיף 15ב לחוק טיפול בחולי נפש, בבית-החולים באר יעקב במחלקה הסגורה. בית-המשפט עיין בחוות הדעת ביום 2.6.2017 (יום ה') והורה על הבאתו של הנאשם לבית-המשפט בתאריך הסמוך ביותר שהיה ביומנו, והוא יום א' הקרוב בשעות הבוקר.

ביום 5.6.2016 הובא המשיב במסגרת דיון במ.ת. 41411-05-16 בפני בית-המשפט שלמעצר, וחוות-הדעת הונחה בפני הצדדים ובפני בית-המשפט. למרות זאת, **התנגדה ב"כ המאשימה להצעת בית-המשפט ולבקשת הסנגורית לסיים את התיק באותו היום**, והודיעה כי היא מתנגדת לאמור בחוות-הדעת, שכן הפסיכיאטר לא כתב במפורש שהנאשם אינו אחראי למעשיו ולא כתב במפורש שהנאשם לא כשיר לעמוד לדין. עוד הוסיף ב"כ המאשימה "שיישאר במעצר, יקבל את הטיפול הזקוק לו עד לקבלת הבהרות מהפסיכיאטר המחוזי לעניין זה". בית-המשפט שלמעצר דחה את הבקשה לחוות-הדעת המשלימה, וציטט מחוות-הדעת את הפסקאות הצריכות לעניין, כהאי לישנא:

להערכתנו בעת ביצוע העבירות המיוחסות לו, היה במצב חולני, לא יכול היה להבדיל בין טוב לרע, בין מותר לאסור, פעל בהשפעת המחלה בה לוקה.

לעניין כשירות, כתב הפסיכיאטר המחוזי כך:

לא מבין את מטרות אשפוז, לא יכול לתכנן אסטרטגיה משפטית, לא יכול לספק לעורך דינו עובדות רלבנטיות לאירוע המיוחס לו, לא יכול להתמודד עם עדי התביעה.

בית-המשפט שלמעצר קבע כי הפסיכיאטר המחוזי נהג היטב ובחוכמה רבה, כאשר לא קבע קביעות בשאלות של אחריות או כשירות, שהן קביעות המוטלות לפתחו של בית-המשפט בלבד, אלא פרט את העובדות הרפואיות, ומן העובדות הרפואיות לא יכול היה לעלות ספק באשר לחוות-הדעת של הפסיכיאטר המחוזי על מצבו הנפשי של הנאשם בעת ביצוע העבירה ובמהלך מעצרו זה.

בית-המשפט שלמעצר הוסיף כי גם כאשר הובא בפניו הנאשם עם חוות-דעת מנומקת ומעמיקה של פרופ' לרנר, עדיין לא אומרת המאשימה די, ועדיין רוצה להביא את הנאשם פעם נוספת לתיק העיקרי, לאחר הבהרות, אשר לא נדרשות ולא עולות מתוך חוות-הדעת. אלא שעל-פי ההלכה (בש"פ 509/12 **מדינת ישראל נ' פלוני** (פורסם בנבו, 17.4.2012)) אין בית-המשפט שלמעצר קונה סמכות להפסקת הליכים אלא בהסכמה, ומשום כך יהיה צורך להביא את הנאשם פעם נוספת. יצוין כי באותו מועד כבר הייתה בקשה לפיצויים תלויה ועומדת בפני בית-המשפט, וזאת בשל העובדה שלא התקבל לבית החולים בשל מחלוקת בין המשטרה לבין בית-החולים לחולי נפש.

טענות ב"כ התובע-הנאשם

ב"כ התובע-הנאשם הגישה ביום 13.6.2016 תביעה לפיצוי בגין עיכוב במעצר במקום אשפוז והתנהלות רשלנית. בתביעתה פירטה את קורות התובע והדיונים. עוד טענה כי הטיפול בעניינו של הנאשם נעשה תוך סרבול רב, דחיות בלתי-מוסברות וימי מעצר מיותרים, כאשר המשטרה ובית-החולים הפסיכיאטרי עומדים כול אחד על הצד שלו במחלוקת ביניהם, והנאשם נאלץ לבלות במעברים ובנסיעות, והכול בתנאי מעצר, דבר אשר גרם לו לעוגמת נפש קשה ולסבל, בהינתן מצבו הנפשי הקשה. כן טענה כי בזמן ההעברות והדחיות המיותרות לא קיבל הנאשם טיפול, חלק גדול מן הזמן היה בבידוד שלא במתקן רפואי, ולרוב במשאית להובלת עצירים, כשהוא כבול, ומשפחתו חוזרת ומנסה לברר את הנעשה איתו.

ב"כ הנאשם הסתמכה על סעיף 80 לחוק העונשין בתביעתה זו.
עמוד 2

טענות המאשימה-הנתבעת

המאשימה מסתמכת על נוסח סעיף 80, הקובע תנאי-סף שלפיו הפיצוי על המאסר או המעצר אמור להינתן בשל אשמה שממנה זוכה, או בשל אישום שבוטל לפי סעיף 94(ב) לחוק סדר הדין הפלילי, ואילו בעניין הזה הופסקו ההליכים כנגד הנאשם על יסוד סעיף 170 לחוק סדר הדין הפלילי.

לגופו של עניין טענה המאשימה כי לנאשם יוחסו עבירות חמורות, הוא היה מסוכן ואלים גם במהלך האשפוז, התנהלות המשטרה בדרישת הזקיפות הייתה תקינה, כפי שהוכרע מאוחר יותר בעניין אחר (עמ"ת (מחוזי ב"ש) 37770-05-16 **חמאסה נ' מדינת ישראל** (פורסם בנבו, 27.7.2016)), שם קיבל בית-המשפט המחוזי את עמדת המדינה לעניין דרישת הזקיפות. עוד נאמר כי המדינה צייתה בסופו של דבר להוראות בית-המשפט לעניין בדיקה ללא זקיפים.

תשובת הנאשם

לעניין טענת-הסף השיבה ב"כ הנאשם כי המדובר בזכויות חוקתיות לחירות, אשר נפגעו באופן שאינו מידתי ואינו תכליתי. עוד טענה כי הפסיקה ראתה במילים 'נסיבות מיוחדות המצדיקות פיצוי' במקנות סמכות רחבה לבית-המשפט ושיקול-דעת רחב. מבחינה דיונית ומבחינה מהותית נין לראות באישום כאישום שבוטל, והרציונל שבסיס סעיף 80 מתקיים גם בעניינו.

דין והכרעה

א. תחולת סעיף 80 על עניינו של נאשם שתיקו הפלילי הסתיים בהפסקת הליכים

ראשית, נחלקת עילת התביעה לשתי תקופות:

התקופה הראשונה עוסקת בעיכוב במתן חוות-דעתו של הפסיכיאטר עיכוב זה נבע ישירות מדרישת הזקיפות, אשר בית החולים סירב לה ועליה עמדה המשטרה, ואז צייתה להוראת בית-המשפט והנאשם הוחזר כעבור מספר ימים לבדיקה בתנאי אשפוז ללא זקיפות.

התקופה השנייה היא תקופה שבה הייתה חוות-דעת הקובעת במפורש אי-כשירות והיעדר אחריות, והמאשימה התנגדה לסיים את התיק בהפסקת הליכים בטענה שאי-הכשירות והיעדר האחריות אינם מצוינים במפורש אך ביום 5.6.2016 הודיעה המאשימה כי איננה עומדת על טענותיה כנגד חוות-הדעת או נגד היעדר האחריות והכשירות של הנאשם, והסכימה להפסקת ההליכים נגדו ולאשפוזו.

ב. סיווגה של תוצאת הזיכוי עיכוב הליכים או הפסקת הליכים כהוראה דיונית שאינה מהותית

המבחינים לסיווגה של הוראה כדיונית או מהותית, ומכאן לשאלת תחולתה בדיעבד, נבחנו ונוסחו רבות בפסיקה ובספרות המשפטית. ראו לעניין זה מרים בן-פורת "מבחינים לסיווג הוראה בדין כמהותית או דיונית" **הפרקליט** לח 5 (1988).

אם המדובר בשאלה דיונית, הרי שעל בית-המשפט לבחון את ההלכה כפי שהיא היום. אשר על כן, על-מנת לקבוע אם עניינו של הנאשם בא בגדר סעיף 80 הנ"ל, יש לבחון את השינויים אשר קבע בית-המשפט העליון במהלך השנתיים האחרונות באשר לדינו של אדם אשר נמצא כי איננו כשיר לעמוד לדין.

ראשית הדברים בפסקי-הדין בפרשת **וחנון** (רע"פ 2675/13 מדינת ישראל נ' וחנון (פורסם בנבו, 3.2.2015) ודנ"פ 1237/15 **מדינת ישראל נ' וחנון** (פורסם בנבו, 5.7.2015)) ואחריתם בהכרעת בית-המשפט העליון בפרשת **אשקר** (רע"פ 8601/15 **אשקר נ' מדינת ישראל** (פורסם בנבו, 15.5.2017)).

על-פי הלכת **אשקר**, אדם אשר נמצא כי איננו כשיר לעמוד לדין בזמן משפטו, ואף לא היה אחראי למעשיו בעת ביצוע העבירה, יזכה מן העבירות המיוחסות לו בהתקיים מספר תנאים האמורים בפסק-הדין, והם תנאים הכוללים הצהרה של המדינה בדבר חוות-הדעת, הצהרה של הסנגור שבחן את חומר הראיות והסכמה שלו (שאיננה תלויה בהסכמת הנאשם, אשר איננו כשיר להסכים כלל) כי הוא מבקש את הזיכוי, והגשת תיק החקירה לעיון בית-המשפט.

הנה כי כן, בהינתן הלכת **אשקר**, לא ניתן עוד להיתלות בעובדת אי-זיכוי של הנאשם, אך משניתנה הלכת **אשקר**, נפתחת בפני בית-המשפט הדרך להחיל את הגנת סעיף 34 לחוק העונשין גם על אדם אשר אינו כשיר לעמוד לדין לפי סעיף 170 לחוק סדר הדין הפלילי.

בית-המשפט העליון בהמשך לעמדת המאשימה שם ראה בסיווגן של ההוראות שבמחלוקת (שאלת הזיכוי או הפסקת ההליכים) כשאלה דיונית ואף סמנטית, ובלשונו: "**מדובר בשינוי סמנטי בעיקרו, פילוסופי כמעט, של אופן סיווג נאשם החוסה תחת סייג אי שפיות הדעת. בצדק תיארה זאת המדינה כעניין של 'שפה משפטית'**" (דנ"פ וחנן, פס' 18 לפסק-דינה של הנשיאה נאור).

בהינתן דברים אלה בוודאי שאין מקום לסווג הוראה זו כהוראה מהותית אשר תשלול מן הנאשם פיצוי לפי סעיף 80.

ג. מבחן תכלית החוק

הנאשם היה חולה במחלת נפש ששללה את אחריותו בזמן ביצוע העבירה.

אין מחלוקת כי לו היה הנאשם גם כשיר על-פי סעיף 170 לחסד"פ או לו היה עניינו נדון לאחר הלכת **אשקר** היה התיק מסתיים בתוצאת זיכוי. האם נכון כי ימנע ממנו בית-המשפט פיצויים רק בשל העובדה שסוף משפטו לא כונה "זיכוי" או "ביטול" אלא "הפסקת הליכים"?

ועוד יש לשאול אם סבלו של הנאשם אינו בר-פיצוי על-פי סעיף 80 רק בשל העובדה שנמצא גם לא כשיר, גם לא אחראי, וגם עניינו הקדים את הלכת **אשקר**? נראה כי תוצאה זו אינה עומדת במבחן של תכליתיות ומידה.

ד. חובת זהירות מוגברת כלפי אדם הסובל ממחלת נפש פעילה בעת מעצרו

סבלם של העצירים המנוידיים ממקום למקום בבתי-המשפט, בבתי-החולים, בבתי המעצר ובדרכים ביניהם הינו הכרחי בל יגונה. אך הכרח זה, ככל הכרח, ראוי לצמצום מרבי, וכאשר צמצום זה לא מתקיים, הרי מתקיימות אותן נסיבות חריגות האמורות בסעיף 80 המצדיקות פיצוי בשל מעצר-שווא.

שבעתיים נכון הדבר כאשר מדובר באדם הסובל ממחלת נפש במהלכו של המעצר. אדם כזה מתקשה יותר, מטבע הדברים, להתמודד עם נסיבות המעצר, תנאי המעצר, העצורים האחרים, אשר אינם תמיד מגלים סובלנות ונאורות לתופעות מחלת הנפש, ופעמים רבות מוצא את עצמו בבידוד, או מרוסן באמצעים מיוחדים. התוצאה שלפיה דווקא אדם שכזה לא יזכה לסעד לפי סעיף 80 רק בשל סבל ממחלת נפש פעילה גם בזמן מעצרו, והכול בשל אותו שינוי סמנטי-פילוסופי, היא תוצאה שאינה עולה בקנה אחד עם תכלית החוק.

התוצאה היא אפוא כי יש לדחות את טענת הסף ולקבוע כי סעיף 80 לחוק העונשין חל על עניינו של הנאשם.

ה. עיכוב חוות-הדעת בשל עניין הזקיפות

בדבריה בפני בית-המשפט הודתה המאשימה כי עניינו של הנאשם התעכב לימי מעצר נוספים בשל עמדת בית-החולים ולא בשל עמדת המשטרה. בית-המשפט המחוזי נדרש לעניין זה של זקיפות (עניין **חמאסה** דלעיל), וקבע כי זכויות העצור הופרו בשעה שלא בוצעו החלטות בית-המשפט לבדיקה בשל "כשל מערכתי יסודי", שאותו הגדיר ככשל חוזר, כעולה מהחלטות אחרות של בתי-המשפט במחוז, וכשל שאולי יביא עלינו מכשלות גדולות הרבה יותר. בית-המשפט המחוזי קבע (סעיף 76 לפסק-הדין) כי הפגיעה בזכויות העצור בוצעה, בין אם ביצעה אותה המשטרה ובין אם ביצע אותה בית-החולים, כידו הארוכה של הפסיכיאטר המחוזי, והגדיר את הפגיעה בזכויות העצור כפגיעה חמורה. עוד הוסיף בית-המשפט המחוזי כי לא רק רשויות החקירה והתביעה יכולות לפגוע בזכויות עצור בהליך הפלילי, אלא גם רשויות אחרות המשתתפות באופן כזה או אחר בהליכים הפליליים.

אכן, צודקת המאשימה בכך שבאותו עניין, נוכח הראיות שנשמעו, קבע בית-המשפט כי לא היה פגם בהתנהלות המשטרה עצמה, אך להבדיל מן ההליך שהיה בפניו, ההליך אשר בפני בית-משפט זה הינו תביעת המדינה לפיצויים,

משמע, כול זרועותיה של המדינה בטפולן בעצור, ובקיימן את חובתן לתאם את הטיפול בו. לפיכך, מצאתי כי התקיימו הנסיבות המיוחדות, וכי מעצרו של הנאשם התארך בשל המחלוקת בין רשויות המדינה, באופן המעלה נסיבות מיוחדות המצדיקות פיצוי.

ו. הארכת המעצר כתוצאה מעמדתה של המאשימה לאחר קבלת חוות-הדעת

חוות-הדעת צוטטה בחלק הרקע בהחלטה זו, ובית-המשפט לא מצא כי הייתה הצדקה כלשהי להוסיף ולעכב את משפטו של הנאשם, ומכאן גם להאריך את מעצרו, על יסוד הנימוקים שסתרו את לשון חוות-הדעת ואשר היעדר התקפות הלוגית שלהם בלט לעין ונתמך על-ידי עמדת המדינה עצמה בדיון שנקבע בתיק העיקרי. משכך, קובע בית-המשפט כי מעצרו של הנאשם והבאתו פעם נוספת לבית-המשפט לאחר קבלת חוות-הדעת, גם הם נעשו באופן המעלה נסיבות מיוחדות המצדיקות פיצוי.

ז. סעדים

סבלו של נאשם עצור אינו צריך הוכחה, לא כל שכן נאשם הסובל ממחלת נפש המתקשה להתמודד עם המעצר בשל הכבלים הפנימיים שבהם הוא נתון, שמעצרו הצריך את בידודו ועיכב את הטיפול הסדיר בו.

המחוקק הגביל את הפיצויים הניתנים בעילה של סעיף 80 לחוק העונשין בתקנות סדר הדין (פיצויים בשל מעצר או מאסר), התשמ"ב-1982, על-מנת להביא לפתרון יעיל ומהיר במקרה של הליך פלילי המתנהל בנסיבות המצדיקות זאת. הפיצוי איננו בגדר פיצוי עונשי, אך אין ספק שמטרת ההליך כולו היא לחדד אצל כול הנוגעים בדבר - תובעים, סנגורים ושופטים - את הרגישות הנדרשת והמצופה מהם בטיפול בעצורים בכלל, וכפי שנוכחנו במקרה דנן, בעצורים חולי נפש בפרט.

על-פי חישוביו של בית-המשפט, כללה התקופה הראשונה שלושה ימים (27-29.5.2017), והתקופה השנייה כללה את הדיון המיותר הנוסף בלבד, שכן הנאשם נשלח בו ביום, על יסוד סעיף 16 לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה - מעצרים), למקום אשפוזו בתנאי מעצר וללא זקיפות.

על יסוד התקנות, פוסק בית-המשפט לנאשם פיצוי בסך 1,376 ש"ח.

זכות ערעור לבית-המשפט המחוזי בבאר-שבע בתוך 45 ימים מתום הפגרה, כערעור פלילי בהתאם לתקנות.

**ניתנה היום, י"ב אלול תשע"ז, 03 ספטמבר 2017,
בהעדר הצדדים.**